

СТУДЕНТСЬКА НАУКОВА РОБОТА

НА ТЕМУ:

«ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОНОЗДАТНОСТІ ДЕРЖАВИ ТА
СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ»

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
1. СУТНІСТЬ І КЛАСИФІКАЦІЯ ВИДАТКІВ НА ОБОРОНУ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	4
2. АНАЛІЗ СТАНУ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОНОЗДАТНОСТІ ДЕРЖАВИ ТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.....	
3. ПЕРСПЕКТИВИ ОПТИМІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОНОЗДАТНОСТІ УКРАЇНИ.....	
ВИСНОВКИ.....	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	

ВСТУП

Одним з головних завдань держави є забезпечення її суверенітету, територіальної цілісності, стабільності, захисту населення та країни від будь-яких зовнішніх посягань, а також швидкої локалізації внутрішніх конфліктів. Разом з тим, недостатнє фінансування оборонних заходів (у тому числі соціального захисту військовослужбовців) в умовах гібридної війни не дозволяє досягти необхідного рівня захищеності держави. Тому система фінансування оборонного сектору України потребує вдосконалення та модернізації.

Метою наукової роботи є поглиблення теоретико-методичних засад формування фінансових ресурсів сектору оборони та визначення напрямів оптимізації фінансового забезпечення обороноздатності України в умовах посилення гібридних викликів.

Відповідно до визначеної мети у науковій роботі окреслено і вирішено таке **основне завдання** – здійснити моніторинг сучасних реалій фінансування сектору оборони в цілому та соціального захисту військовослужбовців зокрема і сформувані пропозиції щодо подальшого вдосконалення фінансового забезпечення обороноздатності України.

Об'єктом дослідження є фінансові ресурси державного бюджету та Пенсійного фонду України в частині видатків на оборону та пенсійне забезпечення військовослужбовців.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні аспекти формування фінансових ресурсів системи забезпечення обороноздатності України та соціального захисту військовослужбовців в умовах гібридної війни.

Наукова новизна роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні і практичному вирішенні основних завдань щодо формування фінансових ресурсів сектору оборони з метою підвищення рівня обороноздатності України.

У процесі вирішення поставлених завдань використані загальнотеоретичні, економіко-статистичні та економіко-математичні методи.

1. СУТНІСТЬ І КЛАСИФІКАЦІЯ ВИДАТКІВ НА ОБОРОНУ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку держави одним з найвагоміших елементів в системі фінансового забезпечення потреб суспільства є бюджетні видатки. На їхній розмір, склад і структуру впливає характер функцій держави, адже повноцінно виконувати свої функції будь-яка держава може, тільки маючи для цього необхідний обсяг бюджетних ресурсів.

Питанням формування бюджетних видатків присвячені праці вітчизняних вчених: О. Василика, В. Гейця, В. Дем'янишина, Ю. Касперович, О. Кириленко, М. Кужелева, Л. Лисяк, І. Лук'яненко, І. Луніної, І. Лютого, П. Нікіфорова, В. Опаріна, В. Федосова, Н. Хрущ, І. Чугунова, С. Юрія та інших.

Разом з тим, питання достатності фінансового забезпечення обороноздатності нашої держави та соціального захисту військовослужбовців в умовах ведення військових дій на Сході країни, анексії Криму та посилення сучасних гібридних викликів і загроз потребують поглибленої уваги.

Не можна не погодитися з О. Кириленко, яка акцентує увагу на необхідності подальших досліджень теорії і практики складання військових бюджетів держави для обґрунтування доцільних обсягів і структури видатків, розробки механізму їх ефективного використання [11, с. 182].

Призначення бюджетних видатків сприяє задоволенню важливих потреб суспільства у розвитку економіки і соціальної сфери, державного управління, оборони, забезпечення громадського порядку, безпеки держави тощо [27, с. 220].

За суспільним призначенням видатки, які повністю задовольнятимуть блага населення, можна розділити на чотири категорії. Серед них видатки на економіку, на соціальні заходи, на оборону та на управління. Цей поділ дозволяє забезпечити бюджетними ресурсами всі напрями суспільної діяльності держави (економічної, соціальної, оборонної та управлінської) та створити базу для дослідження та розроблення функціональної класифікації видатків.

Виходячи з тези, що суспільні блага - це блага, користь яких доступна всім без конкуренції і людям неможливо заборонити ними користуватись, Ю. Радіонов акцентує увагу, що, на думку вчених, класичними прикладами суспільних благ є національна оборона і чисте повітря [23, с. 22]. Найкращим прикладом суспільних благ П. Самуельсон П. і В. Нордхаус вважають систему національної оборони держави, адже під час захисту країною своєї свободи, вона захищає своє населення, незважаючи на те, хоче хтось цього чи ні [25, с. 76].

Отже, серед основних зобов'язань держави в наданні суспільних благ є забезпечення обороноздатності країни. Видатки на оборону сьогодні є однією з основних складових національної економіки, а також фінансовим зобов'язанням держави в наданні суспільних благ, оскільки головним її завданням є захист населення та країни від будь-яких зовнішніх посягань, забезпечення суверенітету, незалежності, територіальної цілісності, стабільності, а також швидкої локалізації внутрішніх конфліктів. Виходячи з цього, можна сказати, що одним з найважливіших критеріїв, який може всеціло охарактеризувати прагнення держави до забезпечення належних умов підвищення обороноздатності, розвитку збройних сил, підтримання їхньої бойової готовності в гідному стані є рівень видатків державного бюджету на оборону.

Відповідно до Закону України «Про оборону України» від 06.12.1991 р. № 1932-ХІІ, оборона – це система політичних, економічних, соціальних, воєнних, наукових, науково-технічних, інформаційних, правових, організаційних, інших заходів держави щодо підготовки до збройного захисту та її захист у разі збройної агресії або збройного конфлікту [18].

Враховуючи вищезазначене, видатки на оборону слід характеризувати як грошові витрати держави на оборонні заходи, у т.ч. утримання збройних сил, розвиток оборонної промисловості, воєнні дослідження, підготовку військових фахівців як основу кризового реагування на воєнні загрози та недопущення ескалації воєнних конфліктів. Такі видатки мають непродуктивний характер, через те що не сприяють зростанню ВВП та розвитку продуктивних сил.

Видатки на оборону містять три групи: прямі, побічні і непрямі (рис. 1).

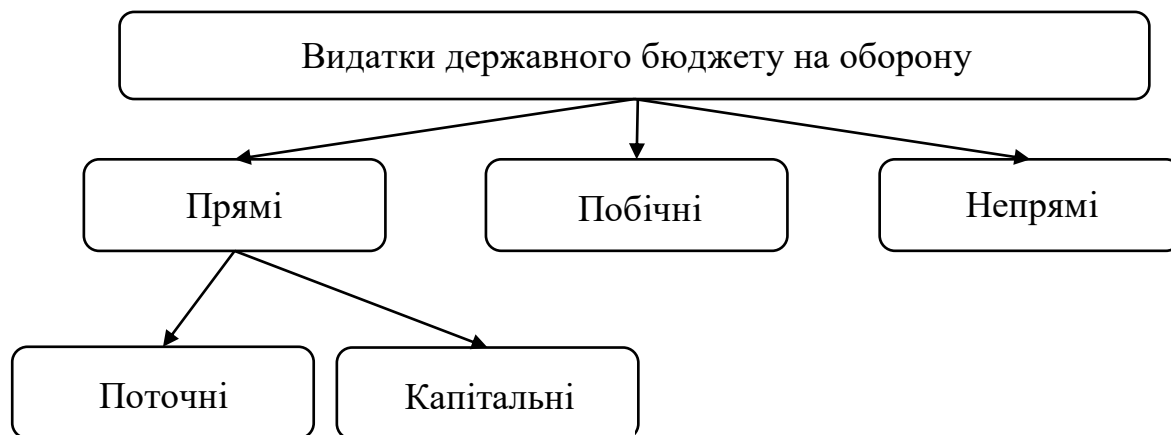

Рис. 1. Групи видатків державного бюджету на оборону *

*Примітка. Складено автором за даними джерел [1, с. 79].

До прямих видатків на оборону слід віднести видатки на міністерства і відомства оборони держави, які містять витрати на підтримку діяльності збройних сил та навчання особового складу, закупівлю, утримання та модернізацію військового спорядження, техніки та майна, військові науково-дослідні роботи, видатки на цивільну оборону, військову допомогу іноземним державам та інші видатки. Прямі видатки є однією з головних ланок видатків на оборону та поділяються на поточні і капітальні.

Поточні видатки на оборону пов'язані, в основному, з підтримкою боєздатності збройних сил на належному рівні. Вони містять: забезпечення військовослужбовців грошовими та матеріальними благами, заробітну плату штатського вільнонайманого персоналу, видатки на медичне лікування, транспортування та інші види забезпечення діяльності особового складу, а також витрати, пов'язані з експлуатацією і переобладнанням військової техніки.

Капітальні витрати відображають матеріально-технічне переоснащення збройних сил та розвиток оборонної промисловості. До них включають придбання озброєння та військового обладнання, витрати на військові наукові дослідження і дослідно-конструкторські роботи, військове будівництво тощо.

Побічні оборонні видатки обумовлені ліквідацією наслідків війни, переозброєнням тощо. До їх складу можна віднести виплату пенсій і допомоги ветеранам війни, інвалідам та сім'ям загиблих, видатки на відбудову руйнувань

та відшкодування збитків, завданих воєнними діями тощо.

Непрямими слід вважати видатки, які за своїм характером та природою значною мірою відносяться до оборонних, але включені до кошторисів витрат цивільних міністерств і відомств.

Розподіл фінансування оборонних видатків, який характеризує намагання держави забезпечити належні умови розвитку збройних сил та підтримання рівня їх бойової готовності в необхідному стані, є одним з найважливіших критеріїв соціально-економічного розвитку держави [4, с. 94].

Тож, розглядаючи класифікацію видатків на оборону, доцільно звернутися до типової класифікації бюджетних видатків, кожен елемент якої має свою характеристику та ознаки у бюджеті.

Функціональна класифікація пов'язана з функціями держави, на виконання яких покладені видатки бюджету. Вона має кілька рівнів деталізації:

- розділи, в яких систематизуються видатки;
- підрозділи та групи, в яких конкретизуються видатки.

Наприклад, видатки на оборону є самостійним розділом, до якого наразі відносяться три підрозділи (табл. 1).

Таблиця 1

Структура функціональної класифікації
видатків Державного бюджету України на оборону*

Найменування	Опис
Військова оборона	Найвагоміший підрозділ, на який припадає близько 90% фінансових ресурсів оборонних видатків. Призначенні для утримання та забезпечення Збройних сил України (далі - ЗСУ).
Цивільна оборона	Функціонує для захисту людей і матеріальних цінностей у разі військових дій, стихійних лих або техногенних катастроф.
Інша діяльність у сфері оборони	Підрозділ який включає в себе дії держави у сфері оборони, які не призначені до попередніх підрозділів.

*Примітка. Складено автором за даними джерел [2].

До речі, в країнах Північноатлантичного альянсу витрати на цивільну оборону виключені, згідно зі стандартами НАТО, з витрат на оборону [10, с. 806].

Слід зазначити, що до 2019 року за функціональною класифікацією Державного бюджету України до видатків на оборону в різні роки включалися такі підрозділи: військова освіта, дослідження і розробки у сфері оборони, військова допомога зарубіжним країнам.

Є. Карп, порівнюючи вітчизняні методологічні підходи до аналізу видатків на оборону та підходи аналітичних підрозділів НАТО, відзначає їхню суттєву відмінність [10, с. 805]. Наприклад, на відміну від складових функціональної класифікації видатків на оборону в Україні, країни НАТО застосовують такі структурні складові видатків на оборону (рис. 2):

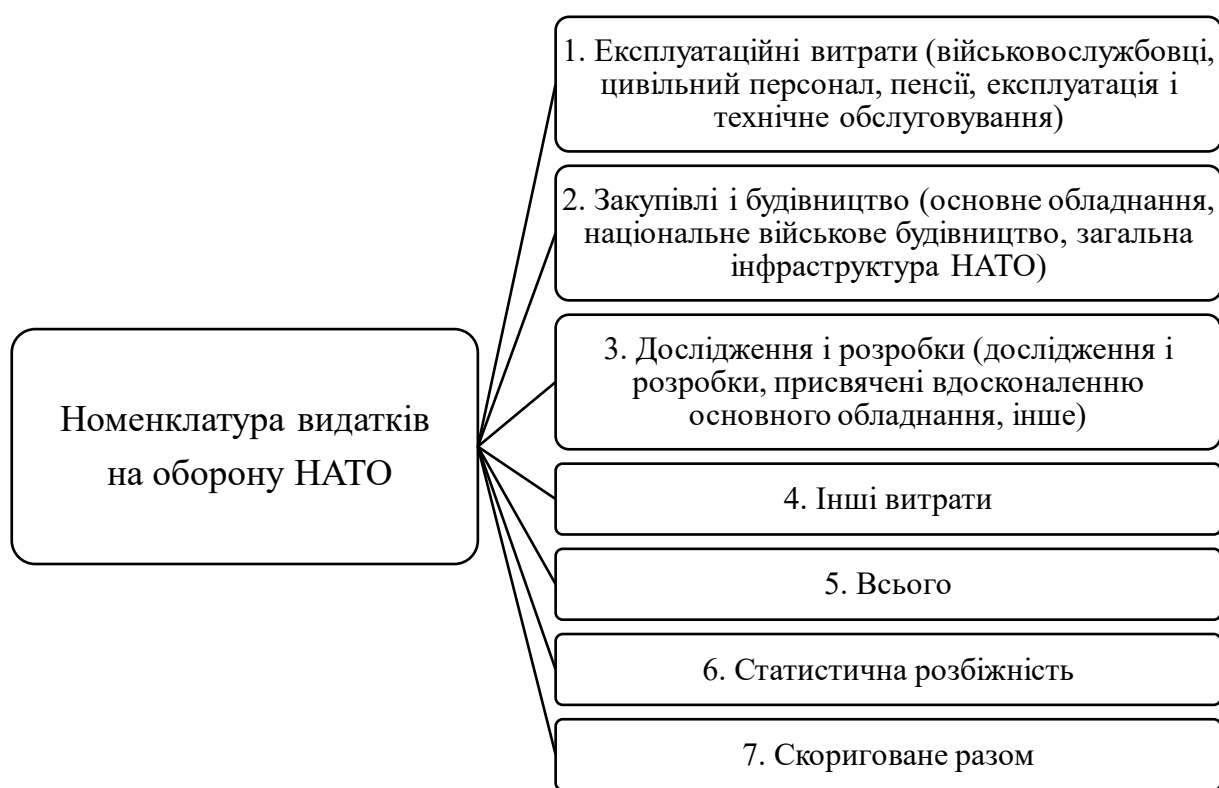

Рис. 2. Номенклатура видатків на оборону в країнах НАТО *

*Примітка. Складено автором за даними джерел [10, с. 807].

Виходячи з того, що з 21.02.2019 року набули чинності зміни до Конституції України, якими закріплена незворотність стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства в Євросоюзі і НАТО, в майбутньому слід очікувати зміни у структурі функціональної класифікації видатків Державного бюджету України на оборону.

Програмна класифікація, зазвичай, застосовується під час користування програмно-цільовим методом у бюджетному процесі. Відповідно до ст. 10 БКУ, вона формується Міністерством фінансів України за пропозиціями, поданими головними розпорядниками бюджетних коштів під час складання проекту Закону про Державний бюджет України у бюджетних запитах, при цьому визначається шляхом розподілу видатків за бюджетними програмами і може бути уточнена під час виконання державного бюджету [2].

До видатків на національну оборону за програмною класифікацією належать видатки Міністерства оборони України, які, в свою чергу, йдуть на:

- утримання Збройних Сил України;
- закупівлю, модернізацію та ремонт озброєння і військової техніки;
- капітальне будівництво і придбання житла для військовослужбовців;
- підготовку військових фахівців;
- медичне забезпечення особового складу ЗСУ, ветеранів військової служби та членів їх сімей, ветеранів війни;
- утилізацію боєприпасів, рідинних компонентів ракетного палива, озброєння, військової техніки та іншого військового майна.

Важливим напрямом підвищення обороноздатності країни є забезпечення державою соціальних гарантій військовослужбовцям. По-перше, це прямий обов'язок держави відповідно до прав і свобод людини. По-друге, у зв'язку з особливим характером служби, військові потребують соціального захисту та визначеного чинним законодавством комплексу соціального забезпечення.

Так, С. Ветлинський наголошує, що соціальний захист - це цілеспрямована системна діяльність держави і громадянського суспільства щодо забезпечення дієвості нормативно-правових актів, якими встановлені відповідні пільги, гарантії та компенсації військовослужбовцям у зв'язку з виконанням ними обов'язків військової служби [5, с. 198]. Таким чином, науковець дає зрозуміти, що, насамперед, держава зацікавлена у соціальному захисті військовослужбовців та є активним учасником соціально-економічних відносин.

Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців

та членів їх сімей» від 20.12.1991 р. № 2011-ХІІ, соціальний захист військовослужбовців визначається як діяльність (функція) держави, спрямована на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності [22].

У зв'язку із особливим характером військової служби, яка пов'язана із захистом України від зовнішніх посягань, головною метою соціального захисту слід вважати фінансове і матеріальне забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей. Так, О. Сайнецький, аналізуючи характерність соціального забезпечення військовослужбовців ЗСУ, визначає військових як осіб, які знаходяться в особливих умовах, умови життя яких суттєво відрізняються від умов життя інших осіб [24, с. 208]. Таким чином, до даної категорії працівників, на думку автора, варто застосовувати соціальне забезпечення, як конкретне втілення заходів соціального захисту в особливих випадках.

Схожої думки дотримується і С. Пасіка, який вважає соціальне забезпечення військовослужбовців системою економіко-правових заходів, спрямованих державою на надання військовослужбовцям належного рівня грошового, медичного, житлового, речового, продовольчого та інших видів забезпечення для забезпечення їх життєдіяльності, враховуючи складність виконання покладених на них спеціальних завдань [13, с. 21].

Отже, беручи до уваги наведені вище трактування, сформуємо власне визначення цього поняття. Соціальний захист військовослужбовців – це комплекс дій держави, цілеспрямований на забезпечення продуктивності системи правових норм, які закріплюють заходи щодо соціального забезпечення, для задоволення потреб військовослужбовців відповідно до їх особливих умов життя та підтримання їхнього статусу в суспільстві.

До функцій системи соціального захисту військовослужбовців можна віднести економічну, відтворювальну, інтегративну та стимулюючу функції. На перший погляд, ці функції аналогічні функціям системи соціального захисту

населення, але вони мають відмінності, які зумовлені особливостями соціально-трудових відносин у підрозділах Збройних сил України: економічна функція - має на меті організацію умов для формування спеціальних фондів фінансового забезпечення заходів, націлених на соціальний захист військовослужбовців; відтворювальна – полягає у максимізації зусиль держави стосовно надання військовим повного обсягу потреб та послуг, які є достатніми для розширеного відтворення їх робітничих сил; інтегративна - відображає співвідношення інтересів членів сімей військовослужбовців та інтересів військової служби; стимулююча - забезпечує мотивацію та створює умови для підтримки обороноздатності держави шляхом надання соціально-економічних гарантій.

Розглядаючи соціальне забезпечення як інструмент економічної діяльності держави щодо соціального захисту військових, слід зазначити та охарактеризувати види забезпечення, на які можуть розраховувати військовослужбовці для мінімізації або пригнічення негативного впливу соціальних ризиків (табл. 2).

Таблиця 2

Види соціального забезпечення військовослужбовців*

Найменування	Приклади
Грошове забезпечення	Посадовий оклад, надбавки, премія, винагороди, надбавка за вислугу років тощо.
Продовольче забезпечення	Військова техніка та майно продовольчої служби, харчування, додаткові продукти.
Речове забезпечення	Головні убори, обмундирування, білизна, взуття, спорядження, засоби індивідуального захисту.
Медичне забезпечення	Медична допомога, лікування, реабілітація тощо.
Житлове забезпечення	Надання новозбудованого, вивільненого або придбаного житлового приміщення.

*Примітка. Складено автором за даними джерел [16; 17; 18].

Грошове забезпечення військовослужбовців (далі – ГЗВ), за економічною класифікацією видатків бюджету, є однією з основних статей кошторису, за яким проводиться утримання військових частин.

Класифікація складу грошового забезпечення військовослужбовців включає щомісячні (основні та додаткові) та одноразові види виплат (рис. 3).

Рис. 3. Види грошового забезпечення військовослужбовців*

*Примітка. Складено автором за даними джерел [14].

Надання і обсяги грошового забезпечення залежить від посади, військового звання, тривалості та умов військової служби, кваліфікації, наукового ступеня і вченого звання військовослужбовця. Крім того, військовослужбовці, особи рядового і начальницького складу, деякі інші особи мають право на харчування і продовольче забезпечення, речове, житлове та соціальне забезпечення.

Отже, цілком доречною вважаємо думку С. Ветлинського, який одним з головних напрямів соціальної політики держави вважає забезпечення комплексу державних гарантій соціального і правового статусу військовослужбовців, підвищення рівня їх соціального захисту, членів їх сімей та сімей, члени яких загинули під час проходження військової служби, сприяння соціальній адаптації [5, с. 200].

Підводячи підсумки, можемо стверджувати, що однією з центральних ланок фінансування функцій держави є видатки на національну оборону, у тому числі Збройних сил України, а соціальний захист військовослужбовців є додатковим аспектом забезпечення військово-економічної безпеки нашої держави.

2. АНАЛІЗ СТАНУ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОНОЗДАТНОСТІ ДЕРЖАВИ ТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Ключовим аспектом забезпечення обороноздатності держави є ефективне використання коштів державного бюджету на фінансування Збройних сил України (далі – ЗСУ). Для повноцінного забезпечення потреб держави на оборону важливо чітко дотримуватися нормативного визначення потреб для даної галузі, вчасно проводити бюджетне фінансування згідно з бюджетним розписом, ефективно та економно витратити отримані кошти.

Ю. Касперович зазначає, що бюджетне фінансування оборони в Україні доцільно комплексно характеризувати за трьома напрямками: видатки на оборону за функціональною класифікацією видатків; бюджетні програми Міністерства оборони України за програмною класифікацією та грошове забезпечення військовослужбовців за економічною класифікацією видатків бюджету [7, с. 93].

Щорічно відповідно до Закону про Державний бюджет України на поточний рік встановлюється обсяг бюджетних ресурсів держави, які спрямовуються на фінансування національної оборони, причому видатки сектору оборони повинні повністю покривати виконання покладених на цю сферу функцій та складати не менше 3% запланованого обсягу внутрішнього валового продукту (далі - ВВП).

Отже, насамперед, визначимо обсяги фінансування оборонної функції країни за функціональною класифікацією та співвідношення видатків на оборону до номінального ВВП (табл. 3).

Дані таблиці 3 засвідчують значні коливання обсягів видатків на оборону протягом 2011-2019 років. У 2011-2013 роках вони поступово скорочувались з 5,53% до 5,15% видаткової частини державного бюджету. Але вже у 2014 році видатки на оборону рекордно зросли з 14,8 млрд. грн. до 27,4 млрд. грн., що, в свою чергу, склало 9,15% загального обсягу видатків. У 2015 році видатки на оборону знов збільшилися - до 52,0 млрд. грн., або 12,91% видаткової частини.

Таблиця 3

Структура видатків Державного бюджету України на оборону
у 2011-2019 роках, млрд. грн.*

Показники	Роки								
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ВВП	1316,6	1408,9	1454,9	1566,7	1979,5	2383,2	2982,9	3558,7	3974,6
Видатки Державного бюджету України	238,6	271,2	287,6	299,6	402,9	489,5	566,9	686,9	814,8
Видатки на оборону	13,1	14,5	14,8	27,4	52,0	59,4	74,4	97,0	106,6
- пит. вага у видатках, %	5,53	5,35	5,15	9,15	12,91	14,65	13,11	14,12	13,08
- пит. вага у ВВП, %	1,00	1,03	1,02	1,75	2,63	3,01	2,49	2,73	2,68
з них:									
Військова оборона	10,2	11,6	11,9	24,4	47,4	53,4	67,1	87,5	102,2
- пит. вага у видатках на оборону, %	77,86	80,00	80,41	89,05	91,15	89,90	90,19	90,21	95,87
Цивільна оборона	0,8	0,6	0,5	0,4	0,8	0,6	1,3	1,6	1,5
- пит. вага у видатках на оборону, %	6,11	4,14	3,38	1,46	1,54	1,01	1,75	1,65	1,41
Військова освіта	0,8	0,9	0,9	0,9	1,5	2,0	2,4	2,9	0,0
- пит. вага у видатках на оборону, %	6,11	6,21	6,08	3,28	2,88	3,37	3,23	2,99	0,00
Інша діяльність у сфері оборони	1,4	1,4	1,5	1,6	2,3	3,4	3,5	5,0	3,0
- пит. вага у видатках на оборону, %	10,69	9,66	10,14	5,84	4,42	5,72	4,70	5,15	2,81

*Примітка. Складено автором за даними джерел [3; 9].

Надалі темпи зростання обсягів видатків на оборону уповільнилися. У 2016 році такі видатки становили 59,4 млрд. грн., або 14,65% загального обсягу видатків бюджету; у 2017 році – 74,4 млрд. грн., або 13,11%; у 2018 році – 97,0 млрд. грн., або 14,12%; у 2019 році фінансування оборони було на рівні 106,6 млрд. грн., або 13,08% загального обсягу видатків державного бюджету.

Збільшення обсягів фінансування оборонної галузі у 2014 році є реакцією на початок гібридної війни з боку Російської Федерації. Внаслідок хронічної недофінансованості впродовж попередніх років, боєздатність української армії на початку російської агресії виявилася слабкою. Тож, з початком бойових дій

уряд мусив докласти максимальні зусилля для зміцнення обороноздатності країни без шкоди для бюджетного фінансування інших функцій держави.

Розглядаючи частку видатків державного бюджету на оборону у ВВП, слід зазначити, що в Україні цей показник у 2011-2013 роках знаходився на рівні приблизно 1,00% ВВП; натомість, у 2014-2016 роках – поступово збільшився до рівня 3,01% ВВП. У 2017-2019 роках, частка видатків на оборону скоротилася і в середньому дорівнювала 2,6% ВВП.

Динаміка частки видатків Державного бюджету України на оборону у ВВП представлена на рис. 4.

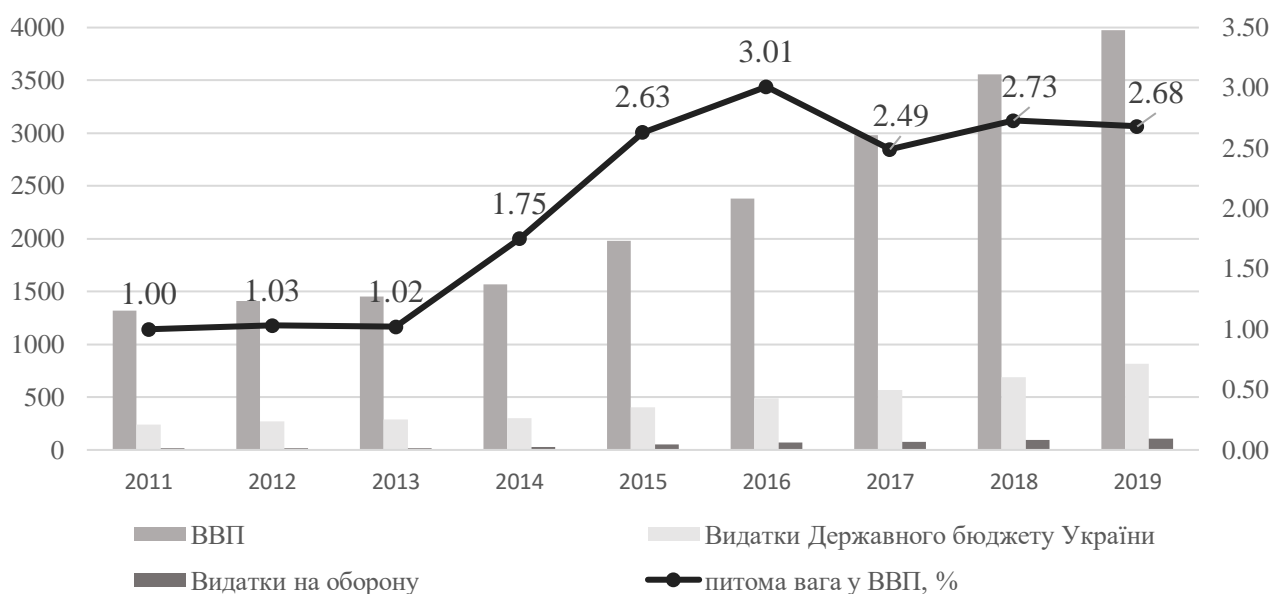

Рис. 4. Динаміка частки видатків на оборону у ВВП за 2011-2019 роки*

* Примітка. Складено автором за даними джерел [3; 9].

Передумовами стрімкого зростання обсягів фінансування сектору оборони у період 2014-2016 років стали як економічні, так і політичні обставини. Так, у 2014 році відбулася зміна влади та підписання нею Угоди про асоціацію з Євросоюзом, анексія Криму Російською Федерацією і збройний конфлікт на Сході країни; у 2015 році спостерігалися різке падіння курсу гривні та обсягів експорту; у 2016 році почала діяти Угода про Поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі, передбачена Угодою про Асоціацію між Україною та ЄС тощо.

Повертаючись до таблиці 3, підкреслимо, що згідно з функціональною

класифікацією, видатки на оборону складаються з видатків на військову оборону, цивільну оборону, військову освіту, іншу діяльність у сфері оборони.

Зазначимо, що в цьому розділі бюджетної класифікації домінуюча частка належить видаткам на військову оборону – в середньому 79,42% загального обсягу оборонних видатків впродовж 2011-2013 років. У 2014 році, у зв'язку з вищезазначеними військово-політичними подіями, відбулося стрімке (більше, ніж у 2 рази) зростання обсягів фінансування цієї ланки - до 24,4 млрд. грн., або 89,05% всієї суми оборонних видатків. У 2015-2018 роках видатки на військову оборону склали відносно стабільну частку – близько 90% загального обсягу фінансових ресурсів сектору оборони. У 2019 році видатки на військову оборону країни становили рекордну суму за весь аналізований період - 102,2 млрд. грн. Відповідно, інші оборонні видатки склали менше 10% від загального обсягу.

За економічною класифікацією видатки державного бюджету поділяються на поточні (у т.ч. оплата праці), капітальні та нерозподілені видатки.

Для подальшого аналізу стану фінансового забезпечення обороноздатності країни розглянемо динаміку грошового забезпечення військових (табл. 4).

Таблиця 4

Динаміка видатків на грошове забезпечення військовослужбовців
у Державному бюджеті України у 2011-2019 роках, млрд. грн.*

Показники	Роки								
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Видатки Державного бюджету України	333,5	395,7	403,5	430,2	576,9	684,9	839,5	985,9	1075,1
Поточні видатки	302,2	366,2	385,6	422,8	559,4	658,3	798,6	916,1	998,9
- пит. вага у видатках, %	90,61	92,54	95,56	98,28	96,97	96,12	95,13	92,92	92,91
<i>з них:</i>									
Оплата праці	41,5	45,3	48,6	52,6	61,0	88,3	112,7	143,4	176,4
- пит. вага у поточних видатках, %	13,73	12,37	12,60	12,44	10,90	13,41	14,11	15,65	17,66
- темп приросту, %	-	+9,16	+7,28	+8,23	+15,97	+44,75	+27,63	+27,24	+23,01

Продовж. табл. 4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
<i>з них:</i>									
Заробітна плата	23,1	26,2	27,9	26,4	25,3	33,8	48,9	67,1	75,9
- пит. вага у поточних видатках, %	7,64	7,15	7,24	6,24	4,52	5,13	6,12	7,32	7,60
- темп приросту, %	-	+13,42	+6,49	-5,38	-4,17	+33,60	+44,67	+37,22	+13,11
Грошове забезпечення військовослужбовців	18,4	19,0	20,8	26,1	35,7	54,5	63,8	76,4	100,6
- пит. вага у поточних видатках, %	6,09	5,19	5,39	6,17	6,38	8,28	7,99	8,34	10,07
- темп приросту, %	-	+3,26	+9,47	+25,48	+36,78	+52,66	+17,06	+19,75	+31,68

*Примітка. Складено автором за даними джерел [9].

Як свідчать дані таблиці 4, поточні видатки складають більше 90% видатків Державного бюджету України за економічною класифікацією. Однак підкреслимо, що серед них видатки на оплату праці не є основною ланкою.

Грошове забезпечення військовослужбовців за період 2011-2019 років складає менше або дорівнює 10% поточних видатків державного бюджету. Слід зазначити, що протягом 2014-2019 років відбувалося стрімке зростання фінансування ГЗВ, причому у 2014-2015 роках - на тлі зменшення заробітних плат у бюджетному секторі, передумовою чого став початок гібридної війни на Сході України у 2014 році та посилення міжнародного конфлікту і введення військового стану у 2018 році.

Отже, підсумуємо, що за дев'ять останніх років на грошове забезпечення військовослужбовців надходило достатньо фінансових ресурсів з боку держави.

Програмна класифікація фінансування обороноздатності держави за бюджетними програмами Міністерства оборони України (далі - МОУ) протягом зазначеного періоду дозволяє їх розділити на два типи програм.

Перший або загальний тип бюджетних програм складають статті видатків державного бюджету, які фінансуються постійно. До них відносяться:

1. Утримання Збройних Сил України: керівництво та військове управління ЗСУ; забезпечення діяльності ЗСУ та підготовка військ (до 2018 року);

Продовж. табл. 5

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Забезпечення діяльності ЗСУ та підготовка військ	8,7	10,5	11,0	11,9	38,5	47,3	54,5	60,8	82,3
- пит. вага у видатках МОУ, %	70,73	74,47	79,14	44,91	78,41	81,41	79,10	64,00	78,01
- темп приросту, %	-	+20,69	+4,76	+8,18	+223,53	+22,86	+15,22	+11,56	+35,36
Мед. лікування, реабілітація та санаторне забезпечення	1,0	1,0	1,0	1,0	1,4	2,0	2,0	2,5	0,0
- пит. вага у видатках МОУ, %	8,13	7,09	7,19	3,77	2,85	3,44	2,90	2,63	0,00
- темп приросту, %	-	0,00	0,00	0,00	+40,00	+42,86	0,00	+25,00	-
Підготовка військово-вих фахівців	0,8	0,9	0,9	0,9	1,5	2,0	2,4	2,9	0,0
- пит. вага у видатках МОУ, %	6,50	6,38	6,47	3,40	3,05	3,44	3,48	3,05	0,00
- темп приросту, %	-	+12,50	0,00	0,00	+66,67	+33,33	+20,00	+20,83	-
Розвиток, закупівля, модернізація та ремонт озброєння	0,3	0,9	0,7	0,7	5,7	5,8	6,7	18,4	19,2
- пит. вага у видатках МОУ, %	2,44	6,38	5,04	2,64	11,61	9,98	9,72	19,37	18,20
- темп приросту, %	-	+200,00	-22,22	0,00	+714,29	+1,75	+15,52	+174,63	+4,35
Інше	1,5	0,8	0,3	12,0	2,0	1,0	3,3	10,4	4,0

*Примітка. Складено автором за даними джерел [9].

Як свідчать дані таблиці 5, видатки на фінансування Міністерства оборони України склали 12,3 млрд. грн. у 2011 році; 14,1 млрд. грн. – у 2012 році; 13,9 млрд. грн. - у 2013 році. Їхня питома вага в середньому складала 3,56% загального обсягу видатків Державного бюджету України.

Однак, у 2014 році обсяги фінансування МОУ стрімко зросли (у 1,5 рази) та становили 26,5 млрд. грн.; у 2015 році темп приросту склав 85,28% по відношенню до попереднього року, сума бюджетних ресурсів, виділена на МОУ, досягла 49,1 млрд. грн., або 8,51% загального обсягу видатків державного бюджету. Надалі темпи приросту дещо сповільнилися. Загалом протягом аналізованого періоду фінансування МОУ зросло на 93,2 млрд. грн.

Основною і найвагомішою бюджетною програмою Міністерства оборони

України є забезпечення діяльності Збройних Сил України та підготовка військ. Другою за значущістю фінансування бюджетною програмою до 2014 року включно було медичне лікування, реабілітація та санаторне забезпечення. З 2015 року це місце зайняли видатки на розвиток, закупівлю, модернізацію та ремонт озброєння.

До другого типу бюджетних програм доцільно віднести так звані ситуативні бюджетні програми, які фінансуються протягом одного-двох років. Загалом, в період 2011-2019 років видатки Міністерства оборони України містили 25 бюджетних ситуативних програм. Вони мали різне спрямування та створювалися внаслідок окремих обставин.

Розглядаючи фінансове забезпечення обороноздатності держави, неможливо не приділити увагу такому важливому її аспекту як соціальний захист військовослужбовців. Як зазначалося вище, соціальний захист є невід'ємним елементом як військово-соціальної, так і військово-економічної сфери держави.

Склад системи соціального захисту військовослужбовців відображає певні пільги та переваги, надані їм державою для створення належних умов життя, за яких вони б ефективно виконували свої обов'язки. До елементів, які формують систему соціального захисту, доцільно віднести такі показники:

1. Охорона життя та медичне забезпечення - розглядається за бюджетною програмою видатків державного бюджету «Медичне лікування, реабілітація та санаторне забезпечення особового складу ЗСУ, ветеранів військової служби та членів їх сімей, ветеранів війни».

2. Пенсійне забезпечення - слід розглядати за статтею видатків Пенсійного фонду України про пенсійне забезпечення військовослужбовців, осіб начальницького і рядового складу.

3. Матеріальне забезпечення - включає в себе ГЗВ, пільги та премії. Отже, на нашу думку, його варто аналізувати на підставі обсягів видатків державного бюджету за економічною класифікацією, склад якої відображає відомості про грошове забезпечення військовослужбовців.

4. Забезпечення житлом військовослужбовців - відноситься до функцій МОУ, тому знаходить своє відображення у статті видатків державного бюджету за програмною класифікацією «Будівництво (придбання) житла для військовослужбовців Збройних Сил України».

Отже, визначимо обсяг фінансових ресурсів, виділених державою для соціального захисту військовослужбовців, за наведеною структурою (табл. 6).

Таблиця 6

Структура фінансування соціального захисту військовослужбовців
у 2011-2019 роках, млрд. грн.*

Показники	Роки								
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Видатки Державного бюджету України	333,5	395,7	403,5	430,2	576,9	684,9	839,5	985,9	1075,1
Видатки Пенсійного фонду України	210,7	233,7	250,4	243,5	265,7	253,5	291,5	358,6	435,9
з них:									
Медичне забезпечення	1,0	1,0	1,0	1,0	1,4	2,0	2,0	2,5	2,3
- пит. вага у видатках ДБУ, %	0,30	0,25	0,25	0,23	0,24	0,29	0,24	0,25	0,21
- темп приросту, %	-	0,00	0,00	0,00	+40,00	+42,86	0,00	+25,00	-8,00
Пенсійне забезпечення	0,7	4,4	4,8	3,0	3,4	3,8	4,7	4,9	5,8
- пит. вага у видатках ПФУ, %	0,33	1,88	1,92	1,23	1,28	1,50	1,61	1,37	1,33
- темп приросту, %	-	+528,57	+9,09	-37,50	+13,33	+11,76	+23,68	+4,26	+18,37
Матеріальне забезпечення	18,4	19,0	20,8	26,1	35,7	54,5	63,8	76,4	100,6
- пит. вага у видатках ДБУ, %	5,52	4,80	5,15	6,07	6,19	7,96	7,60	7,75	9,36
- темп приросту, %	-	+3,26	+9,47	+25,48	+36,78	+52,66	+17,06	+19,75	+31,68
Забезпечення житлом	0,2	0,3	0,0	0,2	0,8	0,6	0,6	1,0	0,9
- пит. вага у видатках ДБУ, %	0,06	0,08	0,01	0,05	0,14	0,09	0,07	0,10	0,08
- темп приросту, %	-	+50,00	-90,00	+566,67	+300,00	-25,00	0,00	+66,67	-10,00

*Примітка. Складено автором за даними джерел [8; 9].

Дані таблиці 6 засвідчують наявність значних флуктуацій щодо структури фінансування соціального захисту військовослужбовців у 2011-2019 роках. Так, обсяги видатків на забезпечення житлом були найбільш непередбачуваними. У 2012 році вони склали 0,3 млрд. грн., а вже у 2013 році – менше 0,1 млрд. грн., тобто зменшилися на 90,00%. Однак вже протягом наступних двох років їхній обсяг збільшився до 0,8 млрд. грн. У 2016-2017 роках показник забезпечення військовослужбовців житлом профінансований державою на рівні 0,6 млрд. грн. з подальшим його збільшенням у 2018 році до 1,0 млрд. грн. та зменшенням у 2019 році до 0,9 млрд. грн.

Схожі коливання обсягів фінансування мало пенсійне забезпечення військовослужбовців, питома вага якого у 2011-2019 роках не перевищувала 2% видатків Пенсійного фонду України. Слід відмітити, що у 2012 році зафіксовано рекордний темп приросту цього показника - 528,57% (сума виділених коштів зросла порівняно з попереднім роком з 0,7 млрд. грн. до 4,4 млрд. грн.). Такий потужний стрибок пов'язаний, насамперед, з введенням в дію постанови Кабінету Міністрів України «Про підвищення рівня соціального захисту населення» від 23.04.2012 року № 327 [20].

Матеріальне забезпечення є найпотужнішою ланкою системи соціального захисту військовослужбовців. За дев'ять років обсяг коштів, виділених з державного бюджету на його фінансування, мав сталу щорічну тенденцію щодо збільшення - з 18,4 млрд. грн. у 2011 році до 100,6 млрд. грн. у 2019 році, а частка у видатках державного бюджету в середньому становила 6,71%.

Найбільш стабільною ланкою видатків на соціальний захист військовослужбовців є медичне забезпечення, обсяги якого у 2011-2014 роках становили 1 млрд. грн., надалі поступово збільшувалися до 2,3 млрд. грн. у 2019 році. Середня питома вага зазначеного показника протягом досліджуваного періоду складала 0,25% видатків державного бюджету.

Отже, проведені нами розрахунки засвідчують позитивну динаміку фінансового забезпечення обороноздатності держави та соціального захисту військовослужбовців.

3. ПЕРСПЕКТИВИ ОПТИМІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОНОЗДАТНОСТІ УКРАЇНИ

Фінансове забезпечення обороноздатності країни в сучасних умовах гібридних викликів є одним з пріоритетних напрямів використання коштів Державного бюджету України. Обсяги бюджетних ресурсів, спрямованих на фінансування видатків на оборону, залежать від багатьох чинників, але головним є військово-політична ситуація в країні.

Прогнозування, як невід’ємна частина процесу планування, дає змогу передбачити майбутні тенденції щодо використання бюджетних ресурсів держави. Видатки на оборону є складовою частиною видаткової частини державного бюджету і знаходяться у певній залежності від її загального обсягу, адже держава при витрачанні бюджетних коштів має утримувати певний баланс інтересів щодо фінансування всіх функцій держави. Тому, на нашу думку, доцільно буде спрогнозувати обсяги видатків Державного бюджету України до ВВП на період 2021-2023 років та зробити висновки щодо припущень обсягу бюджетних ресурсів, виділених на забезпечення обороноздатності країни.

Для подальшого прогнозування буде використовуватися метод парної лінійної регресії, для якого потрібно сформулювати дані видаткової частини Державного бюджету України (y) і дані обсягів номінального ВВП (x) (табл. 7).

Таблиця 7

Дані для розрахунку прогнозу обсягу видаткової частини
Державного бюджету України 2021-2023 роки, млрд. грн.*

Показники	Рік								
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ВВП	1316,6	1408,9	1454,9	1566,7	1979,5	2383,2	2982,9	3558,7	3974,6
Видатки Державного бюджету України	238,6	271,2	287,6	299,6	402,9	489,5	566,9	686,9	814,8

* Примітка. Складено за даними джерел [3; 9].

На підставі поля кореляції можна висунути гіпотезу про те, що зв'язок між усіма можливими значеннями x і y має лінійний характер.

Лінійне рівняння регресії матиме вигляд:

$$y = bx + a \quad (1)$$

Причому, акцентуємо увагу, що емпіричні коефіцієнти регресії a і b є лише оцінками теоретичних коефіцієнтів β_i , а саме рівняння відображає лише загальну тенденцію в поведінці розглянутих змінних.

Для побудови математичного рівняння, яке буде оцінювати лінію парної лінійної регресії при простій кореляції за допомогою методу найменших квадратів, варто обчислити параметри рівняння регресії.

Таблиця 8

Економіко-математичні характеристики параметрів рівняння регресії*

Показник	Позначення	Значення
Середні вибірккові	\bar{x}	2291,778
	\bar{y}	450,889
	\overline{xy}	1213571,674
Вибіркові дисперсії	$S^2(x)$	886339,44
	$S^2(y)$	36921,24
Середньоквадратичне відхилення	$S(x)$	941,456
	$S(y)$	192,149
Коефіцієнт	a	-15,1374
	b	0,2033

* Примітка. Розраховано автором.

Використовуючи розраховані у таблиці 8 дані, можна скласти лінійну модель регресії:

$$y = 0,2033x - 15,1374 \quad (2)$$

Отже, коефіцієнт регресії b показує, що зі збільшенням x на 1 одиницю y підвищується в середньому на 0,2033. Коефіцієнт $a = -15,137$ формально показує прогнозований рівень y , але тільки в тому випадку, якщо $x = 0$ знаходиться поряд з вибіркковими значеннями.

Для визначення передбачених значень показника y , варто підставити у формулу 2 відповідні значення x .

На рис. 5 представлено графічне зображення моделі лінійної регресії.

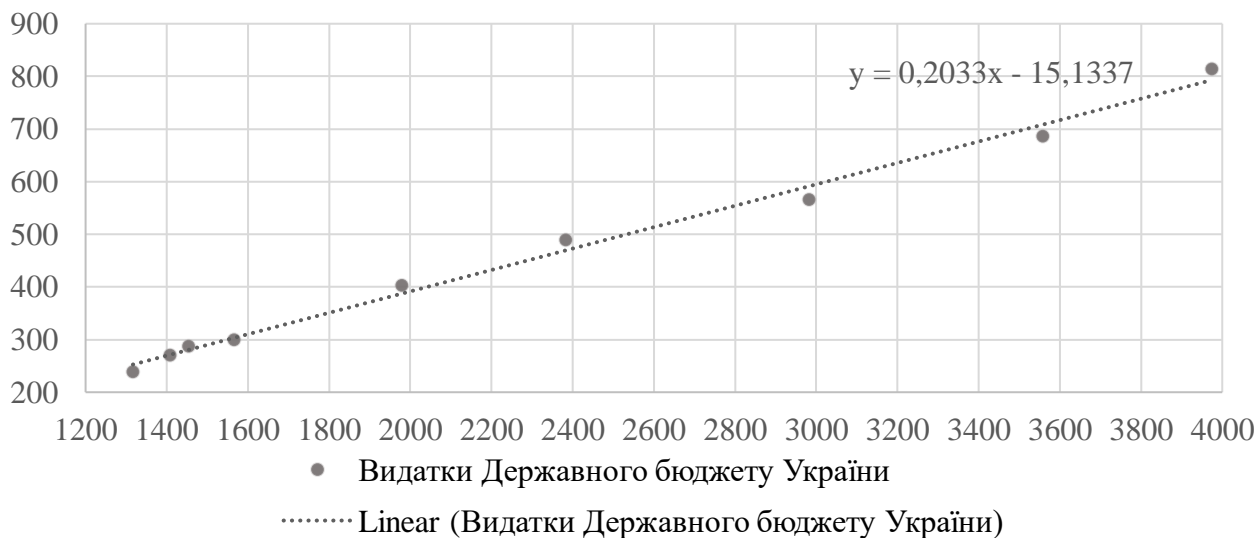

Рис. 5. Статистичні дані та лінія регресії залежності витраток Державного бюджету України від номінального ВВП, млрд. грн.*

* Примітка. Розраховано автором.

Для майбутнього прогнозування нами розраховано коефіцієнти, які більш детально характеризуватимуть взаємозв'язок між номінальним ВВП та видатками Державного бюджету України: коефіцієнт кореляції (r_{xy}) - 0,996; середній коефіцієнт еластичності (E) - 1,034; середня похибка апроксимації ($A\bar{}$) - 3,08%; коефіцієнт детермінації (R) - 0,9927. Отже, перш ніж спрогнозувати обсяги витраток Державного бюджету України на найближчі 3 роки, виходячи від обсягів номінального ВВП, варто зробити висновки щодо побудованого нами лінійного рівняння регресії.

На етапі специфікації була обрана парна лінійна регресія, її параметри оцінені методом найменших квадратів. Визначивши залежність y від x та оцінивши її параметри, можна сказати, що відповідно до коефіцієнту кореляції (r_{xy}) розглянутий взаємозв'язок є вельми високим, тісним і прямим. Коефіцієнт еластичності (E) демонструє високий рівень впливу параметрів один на одного. В середньому, розрахункові значення відхиляються від фактичних на 3,08%,

про це свідчить значення похибки апроксимації. Статистична значимість рівняння була перевірена за допомогою коефіцієнта детермінації (R). Встановлено, що у досліджуваній ситуації 99,27% загальної варіабельності у пояснюється зміною x . Решта 0,73% змін у пояснюється чинниками, які не враховані в моделі. Можливою економічною інтерпретацією параметрів побудованої нами моделі є наступна: збільшення обсягів ВВП на 1 млрд. грн. продукує збільшення видаткової частини Державного бюджету України в середньому на 0,203 млрд. грн.

Використовуючи формулу 2, побудуємо прогноз обсягу видатків Державного бюджету України в залежності від розміру номінального ВВП на період 2021-2023 років. Прогнозні показники обсягів ВВП візьмемо з оприлюдненої Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України інформації про основні прогнозні макропоказники економічного і соціального розвитку України на 2021-2023 роки [12]. Розраховані дані представимо у вигляді таблиці 9.

Таблиця 9

Статистичні дані та прогнозне значення видатків
Державного бюджету України до ВВП на 2021-2023 роки*

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Прогнозовані значення ВВП, млрд. грн.	4 505,9	5 089,4	5 689,7
Видатки Державного бюджету України, млрд. грн.	900,9	1 019,5	1 141,6

* Примітка. Розраховано автором за даними джерел [12].

За розрахунками, номінальні обсяги валового внутрішнього продукту збільшуватимуться у прогнозовані роки, що, у свою чергу, призведе до зростання обсягів видатків Державного бюджету України. Отже, прогнозні показники видаткової частини державного бюджету у 2021 році складатимуть 900,9 млрд. грн., у 2022 році – 1019,5 млрд. грн., у 2023 році – 1141,6 млрд. грн.

Проведені нами розрахунки дають можливість зробити припущення, що

зростання у наступні три роки загальних обсягів видаткової частини Державного бюджету України дозволить збільшити фінансування сектору оборони в цілому та підвищити рівень соціального захисту військовослужбовців зокрема. Більш конкретні висновки зробити не вбачається можливим, адже обсяг видатків на оборону значною мірою залежить від непередбачуваного розвитку гібридної агресії з боку Російської Федерації та політичної ситуації в Україні.

Виходячи з того, що рівень видатків державного бюджету на оборону, як зазначалося вище, в основному, залежать від військово-політичної ситуації в Україні, варто, на нашу думку, розглянути обсяги та критерії фінансування оборонного сектору за трьома можливими сценаріями.

До першого сценарію розвитку подій, який визначає акценти фінансування видатків на оборону, відноситься «мирний» стан. В такому положенні Україна перебувала у період до 2013 року. Середня частка видатків, яка припадала на забезпечення оборонної функції держави, знаходилася у 2011-2013 роках в середньому на рівні 5,34% загальної суми видатків державного бюджету.

Наступний період припадає на 2014-2019 роки, коли Україна для відсічі збройної агресії з боку Російської Федерації повинна була стрімко долати наслідки хронічної недофінансованості оборонного сектору та зниження її боєздатності. В середньому, питома вага видатків на оборону складала в ці роки 12,84% загального обсягу видаткової частини державного бюджету.

Останнім та найбажанішим можливим сценарієм є період, під час якого держава має сформувавши висновки на основі досвіду минулих років. Це час, коли остаточно завершаються збройні конфлікти та починається стабільне і оптимальне фінансування кожної функціональної галузі держави. За нашим припущенням, в цей період найоптимальнішим рівнем фінансування національної оборони, у тому числі соціального захисту військовослужбовців, буде 10-11% загальної суми видатків Державного бюджету України.

Звісно, період 2021-2023 років може сформувавши бажаний сценарій лише за умови ліквідації зовнішніх та внутрішніх загроз територіальній цілісності та недоторканності державних кордонів, суверенітету держави.

Отже, вважаємо за доцільне більш детально розглянути реальні та потенційні загрози і проблеми національної безпеки України, адже саме від їх вирішення, насамперед, залежить гідне функціонування держави (табл. 10).

Таблиця 10

Військово-політичні загрози та проблеми національної безпеки України*

Екзогенні (зовнішні)	Ендогенні (внутрішні)
Порушення територіальної цілісності України з боку іноземних держав	Існування можливих сепаратистських рухів з метою ізоляції певних частин території України
Виникнення можливості розповсюдження зброї масового ураження	Підсилення конфліктів на етнічному або національному ґрунті
Руйнація міжнародних режимів	Створення і функціонування незаконних військових збройних формувань
Міжнародний тероризм	Неузгоджена військова організація держави зі своїми цілями та завданнями
Втягнення України проти її волі у військові дії інших держав	Втрата зв'язків України з ринками озброєння та військової техніки
Зростання збройних конфліктів на території кордонів	Зниження боєздатності внаслідок низького рівня забезпечення ЗСУ
Розвідувально-підбивна діяльність іноземних спеціальних служб	Недостатнє фінансове забезпечення програм МОУ та ЗСУ

* Примітка. Складено автором за даними джерел [6, с. 70-74].

О. Кириленко досить влучно підкреслює, що події 2014 року, пов'язані зі збройною агресією Російської Федерації проти України, докорінно змінили ставлення до питань посилення обороноздатності та національної безпеки, фінансування Збройних Сил України, проведення реформ у сфері оборони і національної безпеки [11, с. 182].

В сучасних умовах гібридних викликів оборонний бюджет нашої держави має поступово зростати, передбачаючи модернізацію Збройних Сил України шляхом закупівлі озброєння і військової техніки, посилення обороноздатності ЗСУ шляхом переходу армії на професійну, перехід сектору безпеки і оборони на стандарти НАТО, підвищення рівня грошово-матеріального забезпечення та соціального захисту військовослужбовців.

Разом з тим, наголошують О. Чеберяко та З. Варналій, проблема полягає

не лише у збільшенні обсягів фінансування, але й у необхідності визначення оптимальної структури видатків у відповідності до державних пріоритетів у сфері національної безпеки [26, с. 144].

Беручи до уваги досвід країн-членів НАТО щодо формування оборонного бюджету, відмови від політики «ручного» управління, створення ефективної системи пріоритетів використання коштів сектору оборони, сформуємо пропозиції щодо вдосконалення об'єкту дослідження.

Отже, на нашу думку, з метою оптимізації фінансового забезпечення обороноздатності України варто запровадити такі заходи:

- посилення фінансового забезпечення сектору оборони, адже законодавчо визначений показник співвідношення видатків на оборону до запланованого обсягу ВВП у розмірі не менше 3% був виконаний лише у 2016 році;
- пріоритетне спрямування бюджетних ресурсів на розвиток ЗСУ, які повинні перебувати у стані готовності до виконання завдань за призначенням;
- поліпшення програмно-цільових видатків на оборону за рахунок реформування структури бюджетних програм МОУ (повернення бюджетних програм щодо медичного забезпечення та підготовки військових фахівців для підсилення прозорості бюджетного фінансування);
- запровадження у механізм формування оборонного бюджету інструментів довгострокового планування;
- забезпечення перманентного зростання обсягів фінансових ресурсів сектору оборони для підтримки бойової підготовки військових, їх матеріально-технічного забезпечення та підвищення рівня професійної компетентності;
- створення дієвого фінансового механізму соціального забезпечення військовослужбовців з метою своєчасного та повного визначення їхніх потреб та ефективної системи соціального захисту військовослужбовців;
- залучення на розвиток військово-оборонного комплексу України прямих іноземних інвестицій та міжнародної технічної допомоги;
- покращення системи фінансового контролю видатків державного бюджету на оборону через створення окремого контролюючого органу.

ВИСНОВКИ

Однією з найважливіших умов існування держави в умовах гібридних викликів є забезпечення достатніх обсягів фінансування оборонних видатків, які характеризують її намагання забезпечити сприятливі умови розвитку збройних сил і підтримання рівня їх бойової готовності в необхідному стані.

Видатки на оборону доцільно охарактеризувати як грошові витрати держави на оборонні заходи (утримання збройних сил, розвиток оборонної промисловості, воєнні дослідження, підготовку військових фахівців) з метою забезпечення суверенітету, незалежності, територіальної цілісності держави, а також швидкої локалізації внутрішніх конфліктів.

Окрім забезпечення обороноздатності, держава надає повний комплекс соціального захисту військовослужбовців, який націлений на забезпечення продуктивності праці військових та задовольняє їхні потреби.

Водночас, фінансове забезпечення обороноздатності України протягом тривалого часу не було пріоритетним напрямом витрачання бюджетних коштів. Внаслідок хронічної недофінансованості впродовж попередніх років, боєздатність української армії на початку російської агресії виявилася слабкою. З 2014 року акценти у фінансуванні функцій держави змінилися, обсяг видатків державного бюджету на оборону збільшився з 14,8 млрд. грн. у 2013 році до 106,6 млрд. грн. у 2019 році, тобто більше, ніж у 7 разів. Водночас, обсяг бюджетного фінансування сектору оборони залишається недостатнім, адже законодавчо визначений показник співвідношення видатків на оборону до ВВП у розмірі не менше 3% був виконаний лише у 2016 році.

Недостатнє фінансування оборонних заходів не дозволяє досягти необхідного рівня захищеності держави, тому питання ефективного формування та використання видатків бюджету на оборону не втрачають своєї актуальності, причому однією з основних проблем фінансового забезпечення обороноздатності держави залишається збалансування коштів на утримання ЗСУ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артус М.М., Хижа Н.М. Бюджетна система України : навч. посіб. Київ: Вид-во Європ. ун-ту, 2005. 220 с.
2. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. Дата оновлення: 01.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 05.01.2021) .
3. Валовий внутрішній продукт України за період 2011-2019 років. URL: <https://index.minfin.com.ua/economy/gdp/> (дата звернення: 20.01.2021).
4. Василик О.Д. Державні фінанси України : підручник. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ: Знання, 2004. 608 с.
5. Ветлинський С. Соціальний захист військовослужбовців в умовах проведення антитерористичної операції. *Ефективність державного управління*. 2016. Вип. 4 (49). Ч. 1. С. 198-205.
6. Власюк О.С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики : вибр. наук. праці. Київ : НІСД, 2016. 528 с.
7. Державне фінансове регулювання економічних перетворень : монографія / І.Я. Чугунов, А.В. Павелко, Т.В. Канєва та ін.; за заг. ред. А.А. Мазаракі. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 376 с.
8. Звіти про виконання бюджету Пенсійного фонду України за 2011-2019 роки. URL: <https://www.pfu.gov.ua/byudzhet/zvit-pro-vykonannya-byudzhetu-pensijnogo-fondu-ukrayiny/> (дата звернення: 22.01.2021).
9. Звіти про виконання видатків Державного бюджету України за 2011-2019 роки. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu> (дата звернення: 20.01.2021).
10. Карп Є.В. Структурні зміни видатків Державного бюджету України на оборону. *Економіка і суспільство*. 2018. № 14. С. 804-810.
11. Кириленко О. П. Сучасні тенденції видатків на оборону з державного бюджету України. *Світ фінансів*. 2019. № 3(60). С. 179-188.

12. Основні прогностичні макропоказники економічного і соціального розвитку України на 2021-2023 роки. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=77059300-efc0-4c61-8a67-3974e0cd27a5&title=PrognozEkonomichnogoISotsialnogoRozvitkuUkraini> (дата звернення: 05.02.2021).

13. Пасіка С.П. Адміністративно-правове регулювання соціального забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України : автореф. дис. ... канд. юр. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2011. 21 с.

14. Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.08.2017 р. № 704. Дата оновлення: 28.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/704-2017-%D0%BF> (дата звернення: 14.01.2021).

15. Про затвердження Інструкції з організації забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України та членів їх сімей жилими приміщеннями : Наказ Міністерства оборони України від 31.07.2018 р. № 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1020-18> (дата звернення: 14.01.2021).

16. Про затвердження Положення про продовольче забезпечення Збройних Сил України на мирний час : Наказ Міністерства оборони України від 09.12.2002 р. № 402. Дата оновлення: 09.08.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0992-02> (дата звернення: 14.01.2021).

17. Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам : Наказ Міністерства оборони України від 07.06.2018 р. № 260. Дата оновлення: 01.06.2020. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0745-18> (дата звернення 11.01.2021).

18. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 р. № 1932-XII. Дата оновлення: 17.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12/page> (дата звернення: 10.01.2021).

19. Про перерозподіл деяких видатків та передачу бюджетних призначень, передбачених у державному бюджеті України на 2012 рік, та

внесення змін до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для формування статутного капіталу Державного концерну «Укроборонпром» : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.09.2012 р. № 814. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/814-2012-%D0%BF> (дата звернення: 21.01.2021).

20. Про підвищення рівня соціального захисту населення : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.04.2012 р. № 327. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/327-2012-%D0%BF> (дата звернення: 22.01.2021).

21. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 вересня 2016 року «Про пропозиції до проекту Закону України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» по статтях, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки і оборони України» : Указ Президента від 16.09.2016 р. № 404/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/404/2016> (дата звернення: 21.01.2021).

22. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII. Дата оновлення: 01.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12> (дата звернення 14.01.2021).

23. Радіонов Ю.Д. Теоретичні основи суспільних благ в економічній системі держави. *Економіка та держава*. 2017. № 2. С. 22-27.

24. Сайнецький О.П. Зміст та особливості соціального забезпечення військовослужбовців як правового явища. *Митна справа*. 2013. № 5 (89). С. 204-209.

25. Самуельсон Пол А., Нордхаус Вільям Д. Економіка : пер. с англ. Москва: БІНОМ, 1997. 800 с.

26. Чеберяко О.В., Варналій З.С. Фінансові передумови та оцінка фінансування оборони в умовах російсько-української гібридної війни. *Науковий вісник Полісся*. 2017. № 4 (12). Ч. 1. С. 143-149.

27. Чугунов І.Я., Ігнатюк І.М. Формування видатків бюджету у системі соціально-економічного розвитку країни. *Економічний вісник університету*. 2016. № 28/1. С. 217-226.